

освіти в Україні : Рекомендації з освітньої політики. – К., 2003. – С. 13-42.

12. Огарев Е. И. Компетентность образования : социальный аспект / Е. И. Огарев. – СПб. : РАОИОВ, 1995. – 85 с.

13. Педагогика : учеб. пособие / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, И. А. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.

14. Равен Д. Компетентность в современном обществе / Дж. Равен. – М. : Когито-Центр, 2002. – 395 с.

15. Татур Ю. Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования / Ю. Г. Татур. – М. : Исследоват. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 16 с.

16. Хуторской А. Ключевые компетентности как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Нар. образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.

17. Ягупов В. В. Педагогіка / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.

Стаття присвячена проблемі розробленості поняття «компетентності» у психолого-педагогічній літературі. З'ясовано стан проблеми розробленості поняття «компетентності» у психолого-педагогічній літературі, й на даній основі подане авторське трактування терміну «компетентність».

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність перекладача, компетенція.

Статья посвящена проблеме разработанности понятия «компетентности» в психолого-педагогической литературе. Выяснено состояние проблемы разработанности понятия «компетентности» в психолого-педагогической литературе, и на данной основе дана авторская трактовка понятия «компетентность».

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность переводчика, компетенция.

Article deals with the problem of working out the concept of «competence» in the psychological and educational literature. The condition of the problem of working out the concept of «competence» in the psychological and educational literature has been found out, and on this basis, the author's interpretation of the concept of «competence» has been given.

Key words: competence, professional competence of an interpreter.

УДК 371.487
ББК 74.58

О.А. Самойленко
м. Житомир, Україна

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ СВОБОДИ СОВІСТІ ЗАСОБАМИ РЕЛІГІСНАВЧОЇ ОСВІТИ

Стан сучасного українського суспільства вимагає не лише зміни підходу до освіти як одного з найважливіших компонентів формування людської особистості, але й глибокого переосмислення самого розуміння життя людини, розвитку в неї здатності робити усвідомлений вибір, ставити перед собою гідні життєві цілі. Нині, як ніколи, є актуальними створення психологічних основ духовно-етичного розвитку і виховання молоді, виявлення умов їх ефективності, розробка програм оптимального психологічного супроводу цього процесу [1].

Важливою його складовою є передача молоді соціокультурних надбань попередніх поколінь. Знання художніх і культурних цінностей, пам'яток матеріальної й духовної культури стають основою для утвердження у свідомості учнів притаманних українському народові високих моральних цінностей; сприяють розвитку моральних почуттів і рис поведінки (любов до України, відданість їй, активна праця, спрямована на примноження і розвиток трудових традицій, звичаїв, обрядів тощо); формують культурологічний підхід до християнських цінностей [2, с.28].

Духовність, як зазначає академік В. Сухомлинська, - це складний психологічний феномен самоусвідомлення особистості, внутрішнє сприймання і привласнення нею сфери

культури, олюднення, вrostання в неї, розуміння як власного надбання [3, с. 9-10]. З іншого боку, духовність, моральність - це той рівень розвитку особистості і суспільства, який є консолідуючим началом, здатним об'єднати людей; це сила, яка покликана стимулювати національне відродження України, забезпечити громадянський мир і злагоду в суспільстві. Саме тому без пробудження таких моральних феноменів як совість, людяність, відповідальність, почуття власної гідності, творча ініціатива, підприємливість досить-таки складно розраховувати на поліпшення ситуації в державі [2, с. 28]

Загальноосвітня школа не дає дитині в повній мірі можливості системної поінформованості про її зв'язки з оточуючими людьми, не вчить аналізувати свою поведінку і коригувати її відповідно до моральних норм, які встановило і виконує все прогресивне людство, діяти свідомо, відповідально і безпечно для себе і спільноти.

Саме тому входженням України в новий період становлення всіх сфер соціального, економічного, політичного, духовного розвитку, коли відбувається відновлення державності, багатогранне відродження українського народу, активізується проблема національного, духовного та морально-етичного виховання учнівської молоді. Духовно-моральна криза українського суспільства потребує термінового повернення до духовних джерел. Україна історично була християнською державою і повернення до християнських норм моралі та етики допоможе їй відродитися і зайняти відповідне місце серед європейських країн. Відродження християнської моралі може змінити суспільство і, перш за все, на це потребує молодь. Тому ми пропонуємо навчання дітей і молоді у недільних релігійних школах України як один із засобів духовного відродження нації. Це дасть можливість дітям сформувати християнську систему цінностей, якою вони будуть керуватися упродовж усього життя.

Теорія виховання в сучасній Україні знаходиться в стані оновлення. Вона звільняється від застарілих, невинуватених форм і збагачується новими поняттями [4, с. 6].

Неухильне дотримання основоположних принципів свободи совісті як важливої складової демократичних надбань і невід'ємних прав людини є ознакою сучасного відкритого громадянського суспільства. В умовах нових реалій, які склалися в Україні, церква активно сприяє процесу духовного та національного відродження, розширює суспільні компоненти свого соціального служіння. Долаючи деформації у сфері релігійно-церковного життя, держава дієво і послідовно реалізує курс реального утвердження релігійного плюралізму, відновлення духовних цінностей, зміцнення потенціалу церкви в стратегії національного розвитку [5], адже уся історія розвитку виховання, освітньої справи в Україні вказує на те, що релігія, церква відігравали в ній вирішальну роль.

Від часів незалежності в Україні питання про місце морально-релігійного виховання у сфері духовного впливу на дитину було вирішено законодавчо: школа відокремлена від церкви, дітям і молоді надана свобода релігійного вибору поза межами школи. Зі світської точки зору надання такої свободи запобігає виникненню конфліктів на релігійному ґрунті серед учнівської молоді. Україна, прагнучи до злагоди в суспільстві, обрала школу національної єдності, яка не пропагує ні атеїстичних, ані релігійних поглядів. Здавалося б, переваги саме такої концепції очевидні: виправляючи помилки минулого, коли школа була втягнута в атеїстичну боротьбу, держава обрала позарелігійну школу, надаючи можливість кожній людині йти своїм шляхом[4].

Значним каталізатором у зверненні уваги суспільства до зазначеної проблеми стало рішення Міносвіти запровадити з вересня 2005 р. у загальноосвітніх школах курс «Етика». Програма курсу викликала значні (і часто справедливі) нарікання з боку християнських Церков, які стали вимагати заміни курсу «Етики» на написані, часто за закордонними методиками і апробовані у сотнях західноукраїнських шкіл, курси «Християнської етики» (а також «Основи християнської етики», «Основи православної культури», «Основи

православної культури Криму» тощо). Справа дійшла навіть до відкритого звернення 30 червня 2005 р. представників чотирьох крупних християнських Церков до вищого керівництва держави з проханням «запровадити викладання предмету «Християнська етика в українській культурі» у загальноосвітніх закладах України».

Новим стимулом для прискорення розгляду питання стала позиція з цього питання Президента України В.Ющенка. Найбільш чітко своє бачення питання Президент озвучив на засіданні Круглого столу «З любов'ю та турботою про дітей» (9 червня 2005 р.), на зустрічі з членами Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (14 червня 2005 р.) та на зустрічі з головами облдержадміністрацій 15 червня 2005 р. Якщо коротко, думка В.Ющенка може бути зведена до такого вислову: «... ми зробимо все, щоб починаючи з 1 вересня у навчальних закладах України було введено освітній курс – християнську етику... Як батько, я не хочу, щоб мої діти випадково вчилися про Бога і дороги до Нього. Я хочу, щоб вони свідомо це робили - і не тільки через сім'ю, а щоб до цього була залучена й українська школа. Я переконаний, що це тільки гармонізує життя дитини і людини в Україні». Як варіант до курсу «Християнської етики» глава держави вживав і назву «Етика віри».

Аргументи прихильників запровадження курсу «Християнська етика» у загальноосвітній навчальний процес є достатньо вагомими: право на впровадження релігійної освіти є фундаментальною складовою релігійної свободи (ст.2 Першого протоколу Європейської конвенції з прав людини); батьки тією чи іншою мірою мають право впливати на формування шкільної програми; практично у всіх європейських країнах діти мають можливість вивчати релігію, а в Німеччині, Італії та деяких інших країнах це право закріплене навіть у конституціях цих країн. Причому прихильники релігійної освіти школярів не обмежуються лише запровадженням окремих курсів у шкільну програму – у світі функціонують сотні тисяч конфесійних шкіл (лише християнських – понад 200 тисяч), які мають державні ліцензії на надання освітніх послуг, але у виховному процесі орієнтуються на певні моральні норми своєї конфесії. Ну і, зрештою, Конституційне відокремлення школи від Церкви не означає повну ізоляцію цих інституцій, оскільки стратегічна мета у них одна – духовне оздоровлення та консолідація суспільства.

Водночас при прийнятті відповідних рішень щодо запровадження християнської етики у школі залишається необхідність враховувати наявність наступних питань [6]:

Питання перше: що? Що саме передбачається викладати у школі, яким буде змістовне наповнення нового курсу? Відомо те, що на сьогодні в школах різних регіонів України викладаються відмінні у назвах різні курси («Основи християнської етики», «Основи православної культури», «Християнська етика»), які певним чином відображають і наявні відмінності у змісті даних курсів, хоча, з іншого боку, у багатьох моментах їхнє наповнення співпадає. Зрозуміло, що, перш ніж казати про авторитет Божих приписів, на яких ґрунтується християнська етика, необхідно донести учням розуміння того, хто є Бог та чому Його слово є авторитетним для нас, тобто в усякому випадку постає необхідність торкатися питань, які у точному значенні не є предметом етики [7].

Друге питання: хто? Хто буде викладати учням даний предмет? Переважна більшість тих, хто бере участь у дискусіях з питання запровадження «Християнської етики» у шкільну програму, погоджується з тим, що викладати вказаний курс повинні не просто священнослужителі чи інші працівники релігійних організацій, а фахові викладачі-християни, які мають необхідну педагогічну освіту.

Третє питання: для чого? Необхідність запровадження даного курсу обґрунтовується необхідністю подолання моральної кризи українського суспільства. При цьому прихильники викладання християнської етики висловлюють своє переконання в тому, що «домінуюча частка християнської традиції в Україні є поважним аргументом для ознайомлення з її

аксіологічними основами для всіх, хто живе у цій країні, поважає її народ, його духовну культуру та звичаєвість».

Отже, нібито декларується, що викладання даного курсу має на меті саме ознайомлення з засадами та приписами християнської етики.

Представники релігійних організацій – прихильники ідеї запровадження «Християнської етики» ніколи не кажуть про катехізацію як про свою мету. Водночас практично усі християни свідомі того, що людина не зможе жити за Божими приписами без свідомої віри. Тому постає питання, що все ж таки є метою: просто «ознайомлення» чи навернення дітей до віри?

Останнє, четверте, питання: як? Переважно представники традиційних Церков наполягають на необхідності обов'язкового вивчення «Християнської етики». Водночас представники інших Церков і релігійних організацій виступають за факультативне викладання. Зазначимо, що саме про факультативне викладання йдеться й у Дорученні Президента України [8, с. 48].

Ще майже 150 років тому (у 1859 році) відомий англійський філософ Джон Мілль застерігав [9, с. 59], що намагання сформувати тільки релігійну свідомість і почуття й відкидання тих світських норм, які до цього співіснували з християнською етикою і доповнювали її, переймаючи щось з її духу, призведе і навіть уже призводить до формування нищого, жалюгідного, рабського типу характеру. «Я вважаю, - наголошував Дж. Мілль, - що для морального відродження людства пліч-о-пліч з християнською етикою повинні існувати й інші етичні системи... Інтереси істини вимагають розмаїття точок зору. Такий висновок мислителя, як кажуть, на часі. Поспішність, непродуманість у цій важливій справі може лише нанести шкоду [10, с. 58].

Тому, ми вважаємо, що в умовах сучасного суспільства у вихованні і навчанні підростаючого покоління очевидна потреба у об'єднанні зусиль сім'ї, школи та церкви з метою створення єдиного педагогічного простору, у якому б закладалася правильна ієрархія життєвих цінностей і формувалася цілісна особистість. Сьогодні це завдання окремо розв'язати не під силу ні сім'ї, ні школі, ні церкві. Тільки разом, досягаючи духовної єдності основних учасників педагогічного процесу, ця мета буде досягнута [11, с. 3-4].

Таким чином, постає проблема, взаємоузгодити світськість освіти та право людини на свободу віросповідання. Відповідь знаходимо у доктора філософських наук А. Колодного, який зазначає, що враховуючи світськість нашої держави, велику конфесійну строкатість її релігійної карти (понад сто різних конфесій, церков і течій), наявність значної кількості людей з нерелігійною світоглядною орієнтацією (понад 30%), у системі державної освіти, на нашу думку, має бути організоване вивчення саме релігієзнавчих навчальних дисциплін. Релігієзнавча освіта - це система освітянської роботи, метою якої є озброєння особи всією сумою знань, яку має академічне релігієзнавство про природу, сутність, функціональність, історію та географію релігії. На відміну від релігійної освіти, релігієзнавча є: світоглядно-плюральною, оскільки знайомить своїх реципієнтів із різними поглядами на релігії; конфесійно незаангажованою, оскільки без будь-яких симпатій чи антипатій розкриває сутність віровчення, особливості культу, характер історії різних релігійних течій. Релігієзнавча підготовка забезпечує принцип світськості освіти, відповідає повністю положенню правових документів про відокремлення школи від Церкви, а Церкви - від Держави. Вона прагне утвердити в навчальний процес принцип переконання, творчого мислення, а не сприйняття навчального матеріалу лише на віру. Релігієзнавча освіта шанує в людині особистість і формує в неї відчуття власної гідності, а не якоїсь там гріховної й безвільної істоти, для якої власне Я є нічим..

Релігієзнавчу освіту мають забезпечити державні навчальні заклади. Дисциплінарна визначеність її повинна бути відмінною в середній і вищій школі, в системі релігієзнавчої

спеціалізації. У середній школі слід вивчати переважно історію релігій, сучасні релігії світу, а у вищій - вже основи релігієзнавства, систему релігієзнавчих спецкурсів.

До викладання релігієзнавства слід допускати педагогів, які здобули спеціалізовану релігієзнавчу освіту в державних університетах України. Вона вже є в Київському, Одеському, Донецькому, Чернівецькому, Прикарпатському державних й Українському (Київ) та Дрогобицькому педагогічних університетах [12].

Таким чином, релігієзнавча освіта повинна здійснюватися на принципах гуманізму, толерантності і дотримання принципу свободи совісті. Релігієзнавча освіта має спрямовуватись у русло нормалізації міжконфесійних відносин і забезпечення стабільності суспільного життя в Україні. Лише вона може озброїти молодь знаннями закономірностей виникнення, розвитку й функціонування релігії, різноманіття її феноменів, взаємозв'язку і взаємовпливу релігії та інших сфер культури. Окрім ґрунтовних знань релігійного феномену, викладача-релігієзнавця має характеризувати висока моральність, толерантність, об'єктивність, допитливість, вміння незаангажовано працювати з віруючими людьми і бажання розуміти їх.

Література:

1. Несен А.// Відбулася науково-практична конференція «Морально-духовне виховання молоді в сучасній системі освіти»// Інформаційний веб-портал Української Православної Церкви <http://orthodoxy.org.ua>
2. Косарева Н. Формування духовності особистості на засадах цінностей українського народу// Українське релігієзнавство. – 2005. - №4. – С. 28-34.
3. Сухомлинська О.В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнсько-моральних цінностей// Цінності християнської культури як фактор морально-етичного формування особистості. Науковий збірник. – Частина I. – К., 2002. – С. 9-10
4. Тхоржевська Т.Д. Православне виховання в історії педагогіки України: Монографія. – К.: Фенікс, 2008. – С. 6-7.
5. Бондарчук І.В. Релігія і церква в українському суспільстві: динаміка розвитку// Юридичний журнал. – 2006. №5.
6. Саган О. А. Запровадження «Християнської етики» як актуальна проблема релігійного життя України// Українське релігієзнавство. – 2005. - №4. – С. 43-48.
7. Васків. «Християнська етика» і «Етика» у школі: pro і contra // <http://www.risu.org.ua/ukr/religion.and.society/comments/article;5650/>
8. Решетніков Ю. Релігійний компонент у навчальному процесі: проблемні питання// Українське релігієзнавство. – 2005. - №4. – С. 48-58.
9. Мілль Дж. Про свободу: Есе. – К., 2001. – С. 59.
10. Бабій М. Релігійно-етичні студії в світській школі у контексті свободи совісті// Українське релігієзнавство. – 2005. - №4. – С. 58-64.
11. Православное молодежное движение: задачи и перспективы // Православна Житомирщина. – грудень, 2005 року. – С.3-4.
12. Колодний А. Свобода совісті в освіті світської України// Українське релігієзнавство. – 2005. - №4. – С. 64-80.